

refleksiji o identitetu i ulogama nastavnika; proaktivnoj komunikaciji sa roditeljima, drugim nastavnicima i administratorima; pažljiv odabir, procjena vremena i uokvirivanje pitanja; naglasku na kreativnim izvorima i grupnim aktivnostima; upravljanju diskusijom i rješavanju emocionalnih sukoba. Nastavnici u inicijalnom obrazovanju složili su se da su dobra priprema časa, odabir pravih pedagoških metoda i alata i stvaranje atmosfere podrške bili ključni za rješavanje kontroverznih pitanja. Najveća ograničenja koja su imali bila su vremenska ograničenja, obavezni nastavni planovi i programi, ispiti, te nedostatak podrške u školama.

Judith L. Pace ovom knjigom javnosti nudi nova saznanja o tome kako ojačati praksu na svim nivoima školovanja. Njeno istraživanje ukazuje da bi strukturiranje učesće univerziteta u nastavi i praktičnoj nastavi studenata trebalo biti vitalni izvor podrške. U idealnom slučaju, edukatori nastavnika bi trebali raditi više sa nastavnicima mentorima u školi kako bi zajednički pružili podršku nastavnicima koji tek počinju svoje karijere. Pravilno definiranje i obrada kontroverznih tema neophodni su u razvoju kompetencija za demokratsko društvo, zato ova knjiga može biti inspirativna nastavnicima na svim nivoima obrazovanja, donosioćima odluka pri procesima reforme i kreiranja novih kurikuluma a najviše studentima - budućim nastavnicima u ojačavanju njihovih znanja i vještina neophodnih za njihov poziv.

MELISA FORIĆ PLASTO

DOI: 10.46352/23036974.2021.290

**Edin Veladžić, Slavojka Beštić
Bronza, Bojana Dujković
Blagojević, Melisa Forić Plasto,
Elma Hašimbegović, Senada Jusić
– Dučić, Fahd Kasumović, Marija
Naletilić, Edin Radušić, *Univerzalne
vrijednosti iz prošlosti za društvo
budućnosti. Alternativni kurikulum
za historiju/istoriju/povijest u Bosni i
Hercegovini – doprinos promoviranju
humanizma u nastavi historije i
suočavanje sa bosanskohercegovačkim
kontraverzama. Priručnik za
nastavnike, EuroClio HIP BiH –
Udruženje nastavnika i profesora
historije/istorije/povijesti Bosne i
Hercegovine, Sarajevo, 2021, 147 str.***

Udruženje nastavnika historije/istorije/povijesti EuroClio HIP BiH je već odavno u bosanskohercegovačkoj, ali i evropskoj javnosti postalo prepoznatljivo po projektima u kojima ukazuju na važnost inovacije u izvođenja nastave historije u školama. Naime, članovi pomenutog udruženja su nastojali prikazati drugačiji pristup u izvedbi nastavnog procesa. Važno je naglasiti da je situacija u Bosni i Hercegovini situacija po pitanju obrazovanja dosta kompleksna, na što utiču različiti faktori - povijesni, politički, odgojni, kulturni, lokalni, itd. Još 2019. godine udruženje je priredilo "Alternativni kurikulum za historiju/istoriju/povijest u Bosni i Hercegovini. Doprinos promoviranju humanizma u nastavi historije i suočavanju sa bosanskohercegovačkim kontraverzama." Tu nije bio kraj njihove misije, pa su autori kurikuluma Edin Veladžić, Slavojka Beštić Bronza, Bojana Dujković Blagojević, Melisa Forić Plasto, Elma Hašimbegović, Senada Jusić – Dučić, Fahd Kasumović, Marija Naletilić i Edin Radušić odlučili sastaviti priručnik

za nastavnike, referirajući se na teme iz alternativnog kurikulumu s ciljem demonstracije njihove izvedbe u nastavi. Priručnik je svjetlo dana ugledao 2021. godine, a njegov naziv je "Univerzalne vrijednosti iz prošlosti za društvo budućnosti. Alternativni kurikulum za historiju/istoriju/povijest u Bosni i Hercegovini. Doprinos promoviranju humanizma u nastavi historije i suočavanju sa bosanskohercegovačkim kontroverzama – priručnik za nastavnike." U priručniku se nalazi ukupno osam radionica kroz koje se nastojalo promovirati sedam univerzalnih vrijednosti. Nastavni proces u savremenom društvu je pun izazova, a od nastavnika zahtijeva domišljatost, kreativnost, poticanje i uključivanje učenika u rad. Nastavnik treba da pomaže učenicima u sticanju potrebnih vještina i tehnika učenja. Svaki od autora ponudio je scenario nastavnog časa u formi radionice sa informacijama o uzrastu učenika, trajanju časa, poveznicom sa tematskom cjelinom iz kurikulumu, opisom teme, ključnim pitanjem, ključnim riječima, ciljevima, očekivanim ishodima i planiranim aktivnostima – modelom rada. Na kraju časa je potrebno doći do rješenja ključnog pitanja.

Autorice prve dvije radionice za šesti razred su Melisa Forić Plasto i Bojana Dujković Blagojević. Prva radionica nosi naziv "Rat i mir" u kojem je akcent na ratove koji su se vodili u antičkom periodu, posljedicama rata i promoviranju univerzalne vrijednosti mira. Pomoću ponuđenih historijskih izvora i analiza slika učenici trebaju da razviju kritičko mišljenje, da uvide koje su to sukobljene strane, razloge sukoba, sam tok, posljedice, kao i sklapanje mira. Učenici su u ovoj radionici podijeljeni u 5 grupa u kojima analiziraju opasnu Jerusalema, Senaherib razara Babilon, protjerivanje Hiksa, bitka u Termopilskom klancu, kuga u opsjednutoj Ateni 430. god

pr.n.e., i Batonov ustanak. Na kraju fokus je na riječi mir, te poređenju rata i mira. Naziv druge radionice je "Robovi su, ali su ipak ljudi! – Sloboda i (ne) jednakost u antičkom svijetu." Cilj ovog časa je pokazati da se poimanje slobode mijenjalo kroz prošlost. U ovoj radionici nastavnik je ranije dogovorio sa učenicima gledanje kratkog filma o Asterixu i Kleopatri, te pitanja za analizu što, zapravo, predstavlja uvodni dio časa. U glavnom dijelu časa učenici su podijeljeni u četiri grupe u kojem je fokus analiza slikovnih materijala i izvora. Svaka od grupa treba na odgovori na postavljena pitanja. U završnom dijelu časa učenici će predstaviti zaključke do kojih su došli. Ova radionica nudi i domaći zadatak i pisanje sastava na osnovu riječi Jovana Jovanovića Zmaja: "Sloboda nije u tome da radimo što hoćemo, nego u tome da ne moramo raditi ono što želimo."

Da je pojam slobode izuzetno važan i da su robovi bili najniža društvena kategorija pokazuje činjenica da je upravo i sljedeća radionica "Kupio me za jednog konja – ropstvo u srednjem vijeku" posvećena ovoj tematici. Njene autorice su Elma Hašimbegović i Senada Jusić – Dučić. Na kraju radionice izuzetno je važno doći do odgovora na ključno pitanje "Da li je pitanje slobode u srednjem vijeku stvar rođenja, izbora ili manje vrijednosti?" Početni dio časa je posvećen pojmu ropstva, te prisjećanju statusa robova u antici. Potom, učenici su podijeljeni u četiri grupe, gdje je potrebno analizirati ponuđeni materijal – historijski izvor, historijski tekst ili ilustraciju. Učenici iz ove radionice mogu saznati i o pitanju diskriminacije polova u ropstvu, o važnosti njihovog izgleda i zdravstvenog stanja, na koji način se moglo postati rob, cijeni robova i nizu drugih pitanja. Posljednji dio časa posvećen je diskusiji o urađenim zadacima. Marija Naletilić i Elma Hašimbegović

su kreirale radionicu pod nazivom “Djevojka sa sela, ratnica, vještica, svetica, inspiracija – uloga žene u srednjem vijeku na primjeri Ivane Orleanske.” Ovom radionicom se nastoji ukazati na marginalne skupine u društvu, u ovom slučaju na žene. One predstavljaju važan dio povijesti, ali je proučavanje o njima dosta šturo, zbog nedostatka izvorne građe. Naime, ženama je u prošlosti uglavnom bila određena privatna sfera, dok je javni život bio “muška stvar.” Učenici će na ovom času biti podijeljeni u četiri grupe, gdje svaka grupa ima odgovarajući materijal za analizu. Učenicima je ponuđena tabela koju trebaju popuniti na osnovu onoga što su dobili. Učenici analiziraju historijski izvor, tekst i slike.

Autori radionica za osmi razred su Fahd Kasumović, Edin Radušić i Senada Jusić – Dučić. U prvoj Kasumović i Jusić Dučić problematiziraju odnos franjevaca i Osmanskog Carstva. U fokusu radionice “Kršćanske redovničke zajednice i islamski polumjesec – bosanski franjevci i Osmansko Carstvo” se nastojalo putem izvora različite provincije ukazati na multiperspektivnost u nastavi historije. U uvodnom dijelu časa nastavnik će učenicima ponuditi stablo u koja trebaju upisati ono što znaju i ono što su čuli o franjevcima. Glavni dio časa se sastoji od nekoliko aktivnosti, od kojih je najvažnija podjela učenika u grupe i analiza izvora i historijskih tekstova. Učenicima je ponuđen i rječnik pojmova. Na kraju će učenici prezentirati ono što su pročitali i do kakvih su odgovora došli. Uz to učenicima je ponuđen i kratki kviz u kojem trebaju glasati kakav je bio odnos između bosanskih franjevaca i osmanske vlasti. Ponuđeni odgovori su: a) tolerancija b) netolerancija c) tolerancija i netolerancija d) nijedno od navedenog. U radionici “Kada sam ležao teško ranjen, njemački oficir me je odnio u njihovu ratnu

bolnicu”. Humanizam i solidarnost na primjeru Crvenog krsta” Radušić i Jusić – Dučić nastoje promovirati humanizam i solidarnost te propitivati odnos između evropske i istočnjačke kulture, kao i “zaostalost Balkana” tj. Balkan je često predstavljen kao evropsko drugo. Ključno pitanje jeste “Kakva je uloga Crvenog krsta u prihvatanju ideja humanizma i solidarnosti”? U uvodnom dijelu časa je fokus na riječima humanizam i solidarnost. U glavnom dijelu učenici će biti podijeljeni u tri grupe, gdje trebaju analizirati ponuđeni materijal. Posljednji dio je posvećen učeničkim zaključcima i diskusiji.

Autorice radionica za deveti razred su Bojana Dujković Blagojević, Melisa Forić Plasto i Slavojka Beštić Bronza. Prva, koja se tiče procesa dugog trajanja, te jednakosti i slobode kao univerzalnih vrijednosti, nosi naziv “Dugi san o slobodi i jednakosti među ljudima.” Ova radionica se sastoji od nekoliko aktivnosti. Nastavnik na tablu treba nacrtati lentu vremena u koju će učenici zabilježiti događaje o kojima će čitati u glavnom dijelu časa. Učenici prvo porede i traže sličnosti i razlike u dijelovima tekstova *Deklaracije nezavisnosti* i *Deklaracije o pravima čovjeka i građanina*. Učenici će biti upoznati i sa glavnim dešavanjima u XIX i XX stoljeću i promjenama koje su važne po čovječanstvo, a tiču se slobode i jednakosti. U fokusu je djelovanje Martin Lutera Kinga i borba protiv aparthejda. U trećoj aktivnosti se analizira Deklaracija UN-a, a na kraju i lenta vremena, na osnovu koje je moguće uvidjeti da je dug i trnovit put do slobode i jednakosti. Posljednja radionica u priručniku nosi naziv “Kad je priroda nemilosrdna, solidarnost je na djelu – prirodne katastrofe u modernoj historiji Bosne i Hercegovine.” U ovoj radionici je u fokusu ljudska solidarnost u nesrećama kao što su poplave iz 1965.

i 2014 godine, te zemljotres u Banja Luci i Krajini 1969. godine. U početnom dijelu časa je glavna usmjernost na riječi solidarnost. Potom, nastavnik će učenike podijeliti u tri grupe. Prva analizira tekstove koje se tiču poplava iz 1965. godine, druga zemljotres u Banja Luci 1969. godine, a treća poplave 2014. godine. Učenicima su ponuđeni i slikovni prikazi. Na kraju svaka grupa treba da predstavi rezultate rada, te da na karti Bosne i Hercegovine ucrtta mjesta nesreća, te mjesta odakle je pomoć pristizala.

Alternativni kurikulum i priručnik za nastavnike predstavljaju vrijedno štivo i pomoćno sredstvo u kreiranju nastavnih časova. Naime, u priručniku je ukazano na koji način nastavnik može organizirati čas, te naglašen je fokus na učenike i njihove ak-

tivnosti. Priručnikom se nastoji ukazati da historija kao predmet u školama nudi mnoštvo sadržaja, te da je potrebno izaći iz okvira tradicionalnog proučavanja tema i učenicima ponuditi različite sadržaje. Mnoge zapostavljene teme su ovim kurikulumom i priručnikom isplivale na površinu naučne i obrazovne scene. Od nastavnika 21. stoljeća se zahtijeva da koristi različite modele i pristupe u obrazovanju, te da način predavanja prilagodi savremenom dobu i mogućnostima u kojima se određeno društvo nalazi. Priručnikom je ukazano na nužnost multiperspektivnosti u nastavi historije i razvoja kritičkog mišljenja kod učenika. Čini se da bi se ovim kurikulumom i priručnikom mogao pronaći *modus vivendi* u nastavi historije/istorije/povijesti.

DŽENANA KAHRIMAN